

Srednje obrazovanje u Srbiji: stanje, problemi i pravci razvoja

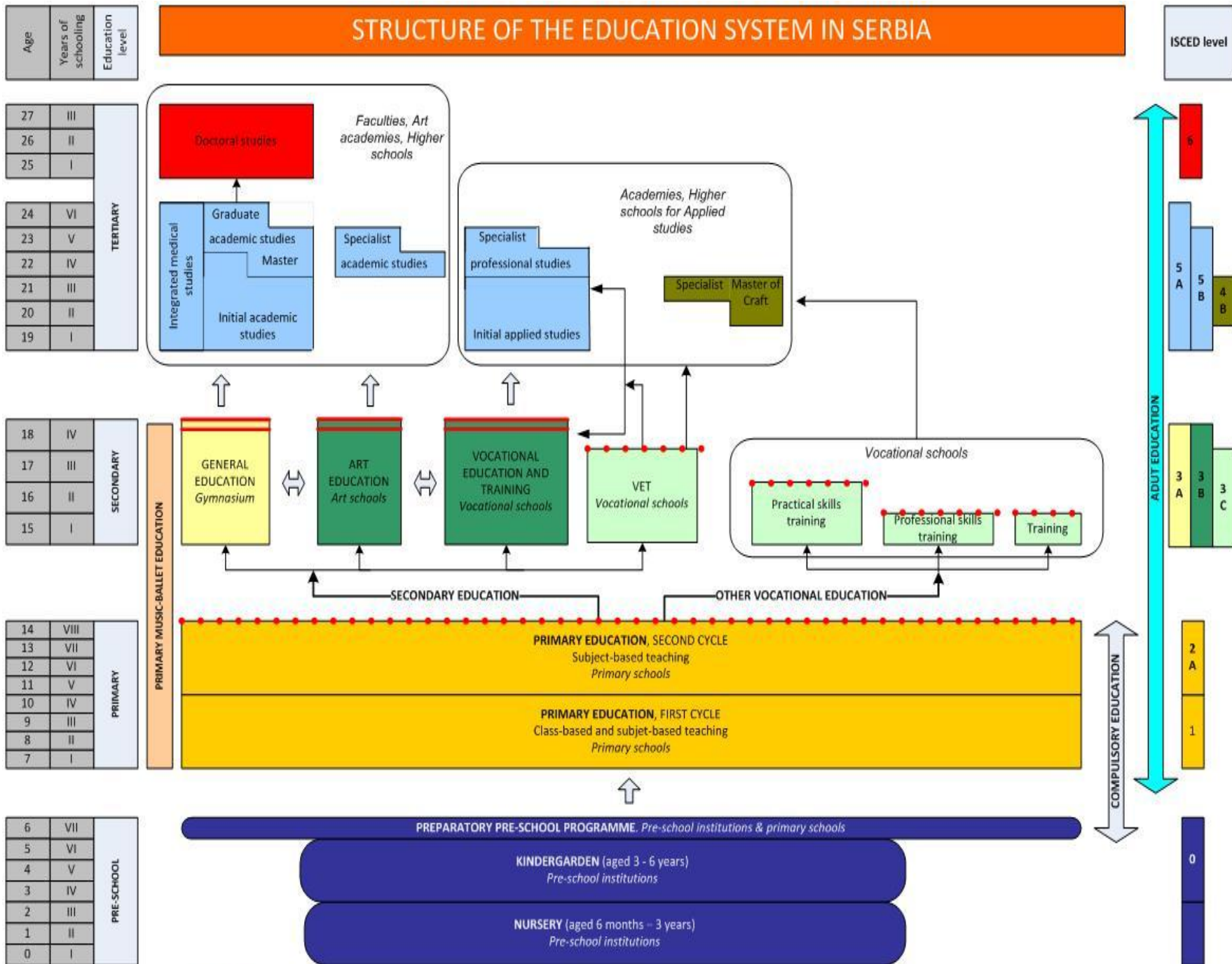
Vera Spasenović

Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet

Odeljenje za pedagogiju i andragogiju

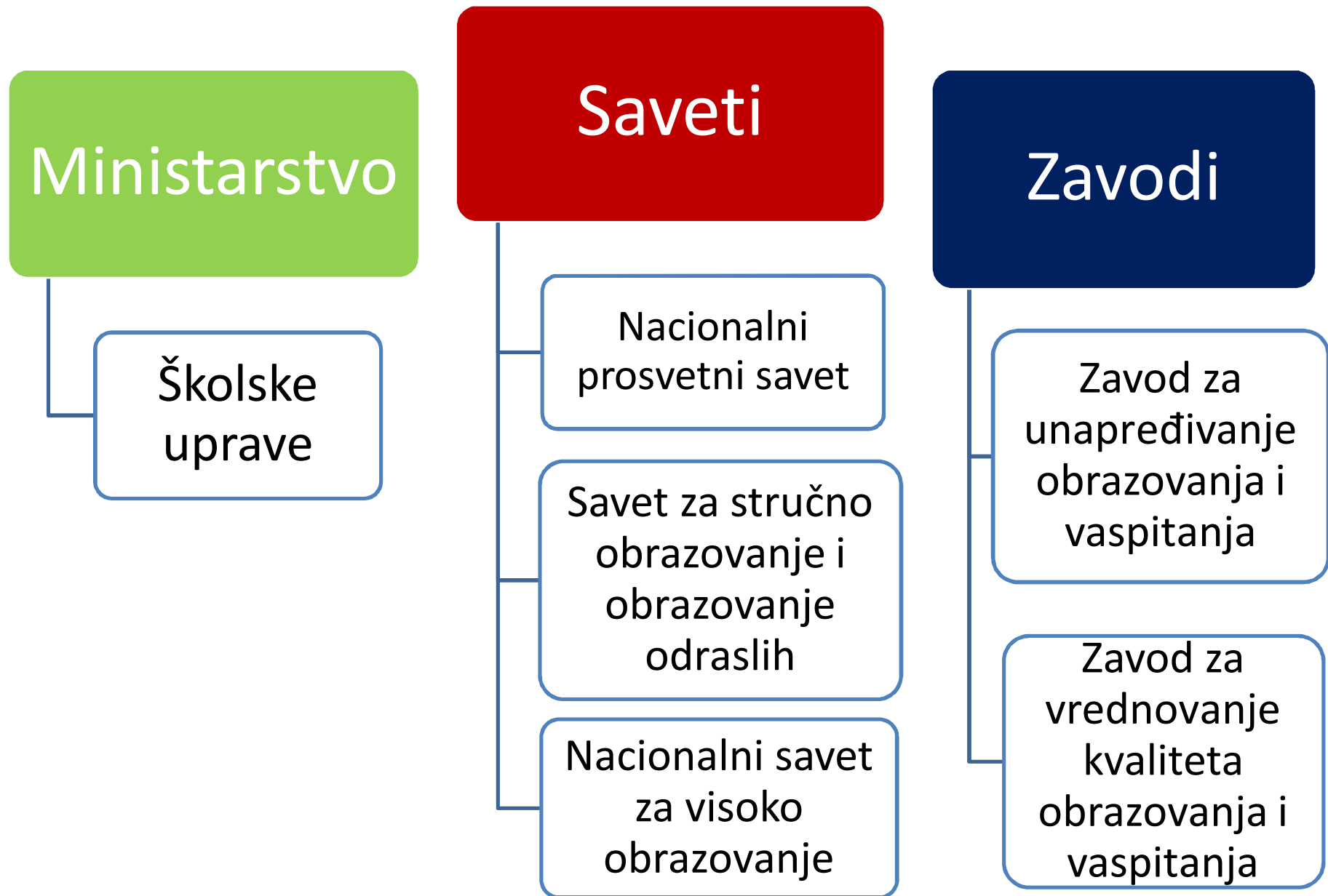
vspaseno@f.bg.ac.rs

STRUCTURE OF THE EDUCATION SYSTEM IN SERBIA

• • • Final exam for levels 2A and 3C ——— General, arts or vocational exam levels 3A & 3B Specialist Level 4B accessible after 2y. of working experience upon completion of 3-y. vocational education or 1 y. of working experience after 4-y vocational education

Upravljanje obrazovanjem

Finansiranje obrazovanja

- “ Javni rashodi za obrazovanje (u 2012.) iznose 5.27% BDP-a
- “ Raspodela ukupnih javnih rashoda namenjenih obrazovanju:
 - . predškolsko i osnovno - 60%,
 - . srednje - 18% i
 - . visoko - 15%

Faze razvoja (promena) srednjeg obrazovanja

- “ period od kraja 50-tih do sredine 70-tih godina
- “ period od sredine 70-tih do početka 90-tih godina
- “ period od početka 90-tih do početka novog milenijuma
- “ period od početka prve decenije XXI veka do danas

Period od kraja 50-tih do sredine 70-tih godina

- ” Na nivou srednjeg obrazovanja postojali su sledeći tipovi škola:
- gimnazije (opšteobrazovne škole) – 4 godine;
 - srednje stručne škole – 4 godine;
 - škole za kvalifikovane radnike ili škole “učenika u privredi” – najčešće 3 godine.

Period od sredine 70-tih do 90-tih godina

- “ Uvedeno srednje usmereno obrazovanje (u Srbiji od 1977. godine), koje je trajalo do 90-tih
- “ **Jedinstven koncept srednjeg obrazovanja diversifikovan prema stepenima stručne spreme**
 - . I faza: "zajednička osnova" za sve učenike; pruža svim učenicima opšte obrazovanje (dve godine)
 - . II faza: stručno obrazovanje za sve učenike (jedna ili dve godine, odnosno 3. i 4. stepen stručne spreme)
 - “ Moguće je bilo steći i I i II stepen stručne spreme, bez mogućnosti nastavka obrazovanja na višim stepenima, kao i V stepen stručne spreme, koji je predstavljao specijalizaciju

Period od početka 90-tih do početka novog milenijuma

- “ Ukinuto srednje usmereno obrazovanje
- “ Tri vrste srednjih škola (od 1992): gimnazije, stručne škole i umetničke škole.
- “ Dozvoljeno osnivanje privatnih srednjih škola.

Period od početka prve decenije XXI veka do danas

- “ Od 2001. godine započinje temeljna reforma obrazovanja
- “ U oblasti srednjeg obrazovanja pokrenut je program reforme stručnog obrazovanja

Upis u srednju školu

- “ Kriterijumi upisa u srednje škole: školski uspeh (70%) i uspeh na završnom (eksternom) ispitu (30%)
- “ Oko 99% učenika koji završe osmogodišnje obrazovanje upisuju srednje škole
- “ Obuhvat učenika srednjim obrazovanjem je 85.4%

Tipovi srednjeg obrazovanja

- “ Srednje obrazovanje obuhvata populaciju učenika uzrasta od 15-19 godina, nije obavezno i besplatno je
- “ Realizuje se kao:
 - opšte srednje obrazovanje u trajanju od 4 godine
 - srednje stručno i umetničko obrazovanje u trajanju od 3 ili 4 godine (stručne i umetničke škole)

(Zakon o srednjoj školi, 1992; Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju, 2013)

Opšte srednje obrazovanje

- “ Stiče se u gimnazijama; priprema za dalji nastavak obrazovanja
 - gimnazije opšteg tipa (opšte, društveno-jezičko, prirodno-matematičko i informatičko usmerenje)
 - specijalizovane gimnazije – namenjene talentovanim učenicima (matematička gimnazija, filološka gimnazija, sportska gimnazija itd.)

Srednje stručno obrazovanje

- “ Funkcija stručnih škola: sticanje stručnih kompetencija radi efikasnog uključivanja u svet rada i nastavak školovanja

- “ U stručnim školama može se sticati:
 - srednje stručno obrazovanje u četvorogodišnjem trajanju
 - srednje stručno obrazovanje u trogodišnjem trajanju
 - obuka i stručno osposobljavanje – do jedne godine školovanja
 - obrazovanje za rad - dve godine školovanja
 - specijalističko i majstorsko obrazovanje (nakon dve godine rada) – 1 ili 2 godine

Obrazovni profili u okviru stručnog obrazovanja, koji čine osnovu za definisanje kurikuluma, podeljeni su u 15 područja rada (sektora):

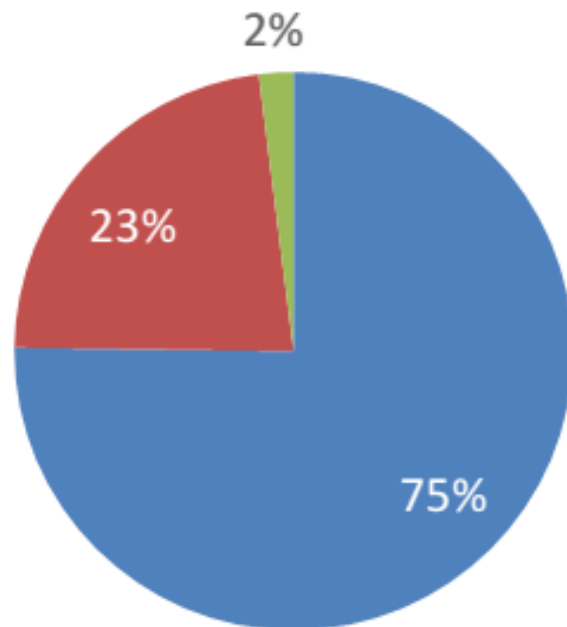
- “ Poljoprivreda, proizvodnja i prerada hrane
- “ Šumarstvo i obrada drveta
- “ Geologija, rudarstvo i metalurgija
- “ Mašinstvo i obrada metala
- “ Elektrotehnika
- “ Hemija, nemetali i grafičarstvo
- “ Tekstilstvo i kožarstvo
- “ Geodezija i građevinarstvo

- “ Saobraćaj
- “ Trgovina, ugostiteljstvo i turizam
- “ Ekonomija, pravo i administracija
- “ Hidrometeorologija
- “ Kultura, umetnost i javno informisanje
- “ Zdravstvo i socijalna zaštita
- “ Ostalo (lične usluge)

- “ 287 obrazovnih profila u srednjem obrazovanju (2013/14)
 - . 166 profila – u četvorogodišnjem trajanju
 - . 121 profil – u trogodišnjem trajanju

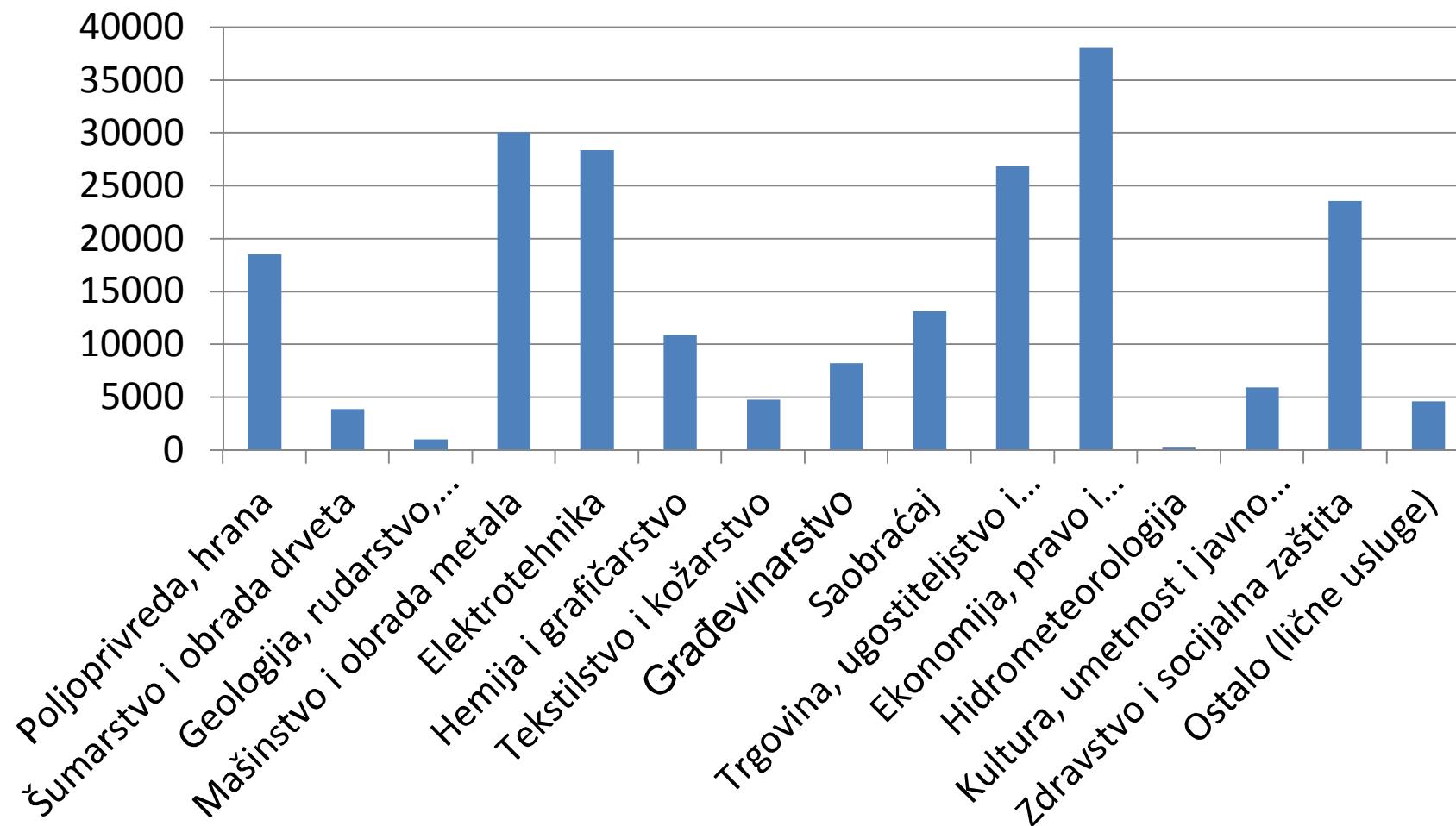
- “ Programi u trajanju od 4 godine (opši i VET) pružaju mogućnost direktnog nastavljanja obrazovanja na visokoškolskim institucijama, dok je trogodišnje stručno obrazovanje fokusirano na zapošljavanje (moguće je upisati se na neke visoke strukovne škole (higher education professional studies), ali ne i na univerzitate).

Udeo učenika u različitim tipovima srednjeg obrazovanja

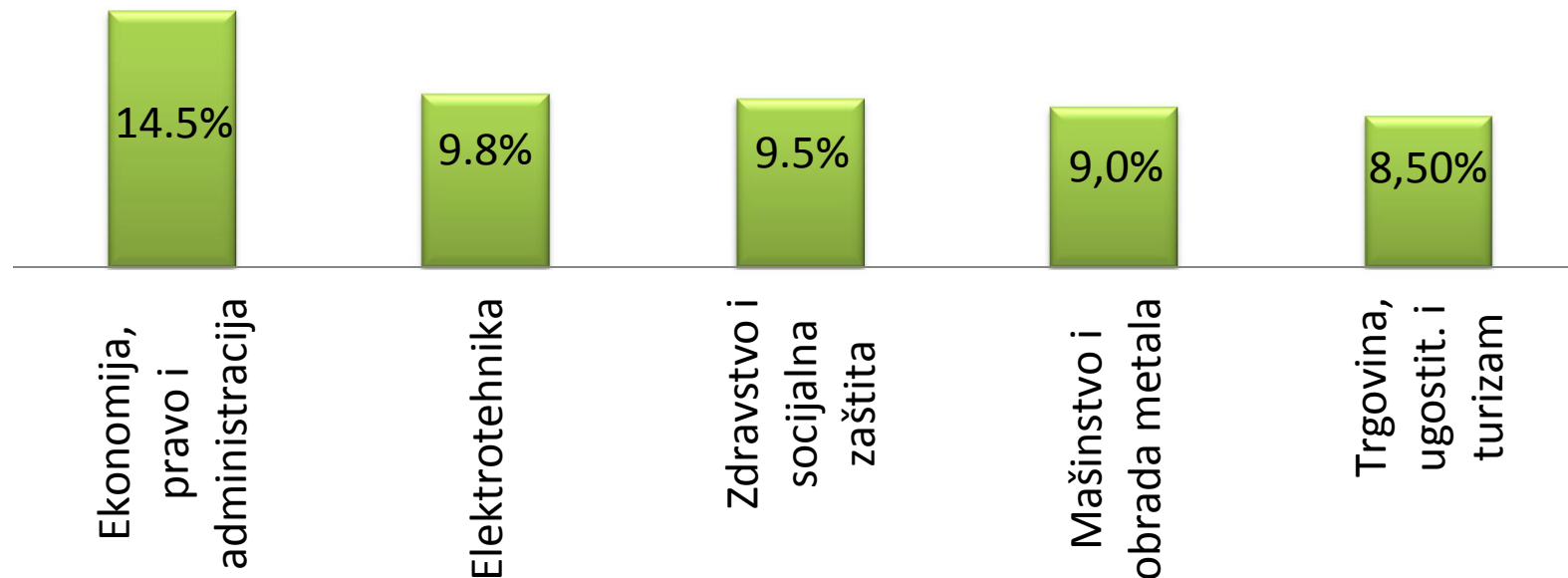
- Srednje stručne škole (VET)
- Opšteobrazovne škole (gimnazije)
- Umetničke škole

Ukupan broj učenika po područjima rada

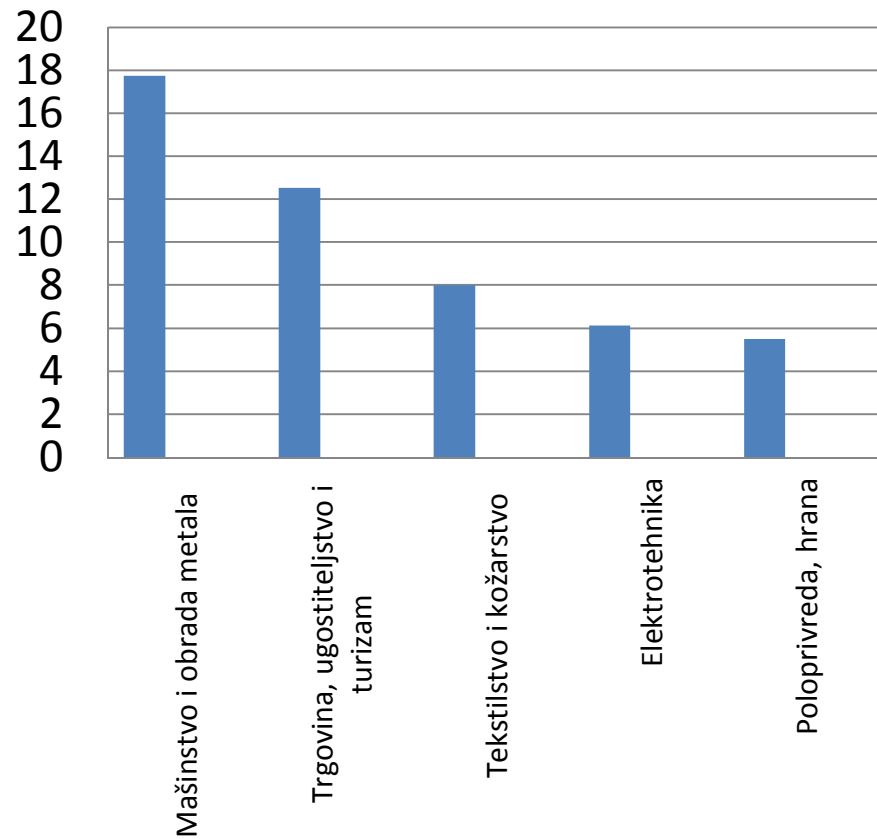
Zastupljenost učenika u pojedinim područjima rada

” Više od polovine srednjoškolaca obrazuje se u okviru 5 područja:

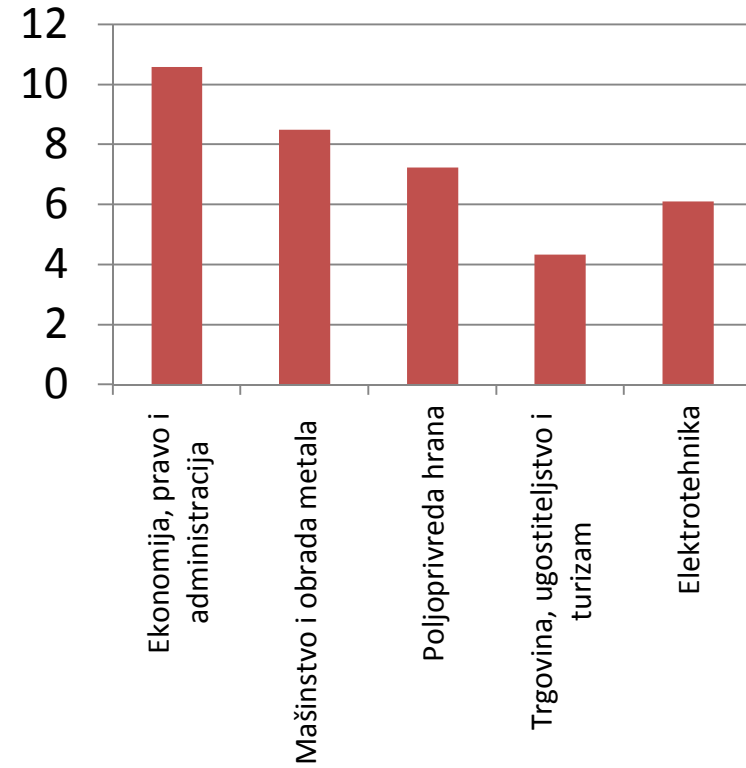

- “ Zastupljenost učenika u okviru obrazovnih profila određena je brojem raspoloživih mesta – neki obrazovni profili su tradicionalno popunjeni, a neki ostaju nepopunjeni
- “ Broj učenika koji želi da upiše četvorogodišnje stručne škole veći je od raspoloživih kapaciteta, dok trogodišnje škole imaju mnogo više mesta nego što je zainteresovanih učenika.
- “ Interesovanje i popunjenost kapaciteta je kontinuirano visoka u područjima *Ekonomija, pravo i administracija* i *Trgovina, ugostiteljstvo i turizam*, u *Građevinarstvu* opada, dok kod *Tekstilstva, Šumarstva i obrade drveta* i *Ličnih usluga* fluktuiraju
- “ Politika upisa nije usklađena sa stanjem nezaposlenosti (najveća stopa upisa je u području rada *Ekonomija, pravo i administracija*, ali je veoma visok broj nezaposlenih iz ovog područja rada koji traže prvo zaposlenje).

Od ukupnog broja osoba koje prvi put traže posao a završile su trogodišnje srednje obrazovanje 80,7% je iz 5 područja rada:

Od ukupnog broja osoba koje prvi put traže posao a završile su četvorogodišnje srednje obrazovanje 54.5% je iz 5 područja rada:

- “ Mašinske i metalske škole su veoma brojne i primaju veliki broj učenika, ali interesovanje učenika za ove škole i popunjenost kapaciteta opadaju tokom poslednjih godina
- “ Bez obzira na veliku potražnju za određenim kvalifikacijama kao što su zidari, zavarivači, livci, svršeni učenici osnovnih škola nisu zainteresovani već duži niz godina za obrazovanje za ova zanimanja.
- “ Drop-out veći u trogodišnjim, nego četvorogodišnjim programima.

Programi stručnog obrazovanja

(do donošenja Zakona iz 2009)

“ Programi stručnog obrazovanja koji traju četiri godine obuhvataju:

- opšteobrazovne predmete – oko 50% ukupnog fonda časova
- stručno-teorijske predmete – od 15 do 31%
- praktičnu nastavu – od 16 do 38%

“ U trogodišnjim stručnim školama:

- opšte obrazovanje – od 35 do 40% od ukupnog fonda časova
- stručno-teorijsko obrazovanje – između 21 i 30%
- vežbe sa praktičnom obukom – od 29 do 45% vremena (Kovač-Cerović i Levkov, 2002).

Programi stručnog obrazovanja

(od 2009. godine)

- “ Programi četvorogodišnjeg stručnog i umetničkog obrazovanja sadrži najmanje 40% opšteg i 55% stručnog, odnosno umetničkog obrazovanja
- “ Programi trogodišnjeg stručnog obrazovanja sadrže najmanje 30% opšteg i 65% stručnog obrazovanja
- “ Praktična nastava se izvodi u školskim radionicama i kod poslodavaca

” Primeri sticanja kvalifikacija za 3 obrazovna profila:

- ekonomski tehničar
- medicinska sestra/tehničar
- bravar

Završni ispit/matura

- “ Po završetku trogodišnjeg srednjeg obrazovanja polaže se završni ispit, a četvorogodišnjeg obrazovanja maturalni ispit (nije eksterni)

- “ Realizacija novog koncepta mature planira se za školsku 2018/19. godinu:
 - . opšta matura (nakon gimnazije)
 - . stručna ili umetnička matura (nakon četvorogodišnjeg srednjeg stručnog/umetničkog obrazovanja)
 - . završni ispit (polaže se nakon trogodišnjeg stručnog obrazovanja).

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

У (назив школе)
(седиште) Решењем бр. од
(деловодни број и датум)

Број у матичној књизи утврђено је да школа испуњава услове за рад.

ДИПЛОМА
О СТЕЧЕНОМ СРЕДЊЕМ ОБРАЗОВАЊУ

..... (име и презиме ученика)
....., рођен-а год. у
(име родитеља)

општина држава

похађао-ла – полагао-ла испите* школске / године и завршио-ла **четврти** разред
гимназије – смер*
за образовни профил*

Ученик-ца је полагао-ла матурски испит у року школске / године
(испитни рок)

На матурском испиту је полагао-ла предмете и добио-ла следеће оцене:
.....
.....
.....

На матурском испиту је израдио-ла и одбранио-ла матурски рад:
.....
(назив рада)

и добио-ла оцену

Ученик-ца је положио-ла МАТУРСКИ ИСПИТ са успехом

и тиме стекао-ла СРЕДЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ у трајању од четири године.

Одељењски старешина (М.П.) Директор

* Непотребно прецртати

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

У (назив школе)
(седиште) Решењем бр. од
(деловодни број и датум)

Број у матичној књизи утврђено је да школа испуњава услове за рад.

ДИПЛОМА
О СТЕЧЕНОМ СРЕДЊЕМ ОБРАЗОВАЊУ

..... (име и презиме ученика)
....., рођен-а год. у
(име родитеља)

општина држава

похађао-ла – полагао-ла испите* школске / године и завршио-ла **трећи** разред за
за образовни профил

Ученик-ца је полагао-ла завршни испит у року школске / године.
(испитни рок)

На завршном испиту је израдио-ла и одбранио-ла практичан рад:
.....
(назив рада)

и добио-ла оцену

Ученик-ца је положио-ла **завршни испит** са успехом

и тиме стекао-ла СРЕДЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ у трајању од три године.

Одељењски старешина (М.П.) Директор

* Непотребно прецртати

Reforma srednjeg stručnog obrazovanja: šta je urađeno?

- “ Uvedeni su novi i reformisani su stari nastavni programi (65 od 287)
 - Definisani su standardi zanimanja/obrazovni standardi, uveden je modularan pristup u nastavi, povećan je obim praktične nastave i profesionalne prakse
- “ Rekonstruisani školski objekti i opremljene školske radionice
- “ Obučen je veći broj nastavnika za rad
- “ Uspostavljene su čvršće veze sa socijalnim partnerima

- ❖ Razvijen Nacionalni okvir kvalifikacija za douniverzitetsko obrazovanje i Nacionalni okvir kvalifikacija visokog obrazovanja, ali još nije izrađen objedinjeni dokument

Kakvi su efekti reformisanih nastavnih programa?

“ Glavni efekti:

- 1) porast procenta učenika koji završavaju stručno obrazovanje
- 2) bolji školski uspeh, smanjeno osipanje, pozitivan stav o obrazovanju i završenim obukama
- 3) zadovoljstvo poslodavaca;
- 4) povećana je zapošljivost (čak oko 70-80% maturanata mašinskih i poljoprivrednih škola zaposlilo se već u prva tri meseca po završetku školovanja).

Obrazovanje odraslih

Novine:

- “ Funkcionalno osnovno obrazovanje odraslih
- “ Kontinuirano obrazovanje odraslih kao vid neformalnog obrazovanja
 - “ realizuje se u određenim srednjim stručnim školama
 - “ stručne obuke koje se nude usklađene su potrebama tržišta rada, poslodavaca
 - “ stiče se sertifikat o osposobljenosti (ne i formalna kvalifikacija)

Ključne slabosti srednjeg stručnog obrazovanja tokom 1990 i 2000-tih

- “ Neusklađenost srednjeg stručnog obrazovanja i privredno-ekonomskih okolnosti i potreba - neadekvatno planiranje potreba za kadrovima (hiperprodukcija kadrova za pojedina zanimanja), nefunkcionalna i neadekvatna mreža stručnih škola, zastarelost nekih obrazovnih profila...)
- “ Nizak stepen osposobljenosti mladih za rad (velika usitnjenost zanimanja, uska specijalizacija tokom školovanja, nedovoljno stručnih znanja i praktične obuke)
- “ Vertikalna i horizontalna prohodnost kroz sistem su više deklarativne, nego stvarne
- “ Uticaj socijalnih partnera na kreiranje programa stručnog obrazovanja i obuke je minimalan

Pokazatelji na tržištu rada

- “ Stopa aktivnosti mladih (uzrast 15-24) je u opadanju, a stopa nezaposlenosti mladih je od početka krize porasla - sa 35,1% u 2008. godini na 49,4% u 2013. godini (EU 28 – 23,4)
- “ **Istovremeno i van procesa obrazovanja i obuke (NEET)** - oko 19,5% ukupnog broja mladih starosti 15-24, odnosno 25,3% mladih starosti 18-24 u 2013. godini
- “ Čak 60% nezaposlenih osoba ispod 25 godina traži posao duže od 12 meseci
- “ U ukupnoj nezaposlenosti:
 - . osobe sa visokim i srednjim obrazovanjem - 81,7%, a osobe bez škole i nižeg obrazovnog nivoa - 18,3%
 - . među nezaposlenim licima u 2013. godini najbrojniji su oni sa srednjim obrazovanjem (64,2%)

Dalji pravci razvoja srednjeg obrazovanja

“ Strategija razvoja obrazovanja u RS 2020

- . **Obuhvat:** Povećati broj učenika koji upisuju opšte obrazovanje (srednje stručne četvorogodišnje škole - 39% generacije, ostalo srednje stručno obrazovanje upisuje 10% generacije)
- . **Kvalitet:** Reformisati programe gimnazija; svi programi stručnog obrazovanja treba da budu razvijeni na osnovu standarda kvalifikacija, odnosno standarda postignuća za opšteobrazovne predmete
- . **Efektivnost:** 40% -50% onih koji završe četvorogodišnje srednje stručne škole da se upiše se na visoko obrazovanje, ostali da aktivno traže posao
- . **Relevantnost** - povećati stepen usklađenosti potreba tržišta rada sa ponudom kvalifikacija u stručnom obrazovanju i obuci na osnovu stalnog istraživanja potreba za kompetencijama u okviru sektorskih veća; mrežu stručnih škola racionalizovati u skladu sa demografskim kretanjima i stepenom regionalnog razvoja
- . Jačati učešće socijalnih partnera u stručnom obrazovanju

Hvala na pažnji

vspaseno@f.bg.ac.rs